

Koulutie kansakouluopettajaksi

Haastattelin koulumuistelmakirjoitukseen äidin äitiäni Mirjam Jussilaa, omaa sukua Ala-Hautala. Mirjami syntyi 9.4.1942 nelilapsiseen körttiläiseen maanviljelijäperheeseen. Mirjamin perheeseen kuului kaksi vanhempaa siskoa ja yksi pikkuveli sekä rakastavat vanhemmat. Perhe asui isossa valkoisessa talossa Vaasan läänissä, Lapuan pitäjässä, Alahellan kylällä. Mirjami aloitti koulun 7-vuotiaana vuonna 1949. Sota oli loppunut muutama vuosi aiemmin, mutta se näkyi vielä vahvasti yhteiskunnassa, ympäristössä sekä kotona.

Mirjami vietti ensimmäiset kaksi ja puoli kouluvuottaan opiskellen oman kotinsa keittiössä, missä pidettiin alakansakoulua. Alakansakoulua täytyi pitää ensimmäiset viisi vuotta vuokratiloissa, koska koulurakennuksessa, mikä sijaitsi kivenheiton päässä Mirjamin kodista, oli vain yksi luokka. Koulu toimi vuokratiloissa vuoteen 1951 asti ja pääasiassa Aukusti Ala-Hautalan eli Mirjamin isän talossa. Hänen isänsä teki koulun alettua navetan päätyyn tunkion laidalle kaksi vessaa toisen pojille ja toisen tytöille. Mirjamin luokka oli kiltti ja tunnollinen, eikä kuria tarvinnut pitää paljon. Luokalla oli kaksi tyttöä ja kaksi poikaa, eli yhteensä heitä oli neljä. Ensimmäisen, toisen sekä kolmannen luokan oppilaita koulussa oli yhteensä kaksitoista.

Vuonna 1949 opettajaksi valittiin Kaarina Pajula, joka oli juuri valmistunut alakouluseminaarista opettajaksi. Hän ei ollut aivan pätevä kansakouluopettaja, vaan toimi aluksi väliaikaisena opettajana, mutta myöhemmin virka vakinaistettiin sekä hän erikoistui kansakouluopettajaksi. Kaarina oli Mirjamin ensimmäinen opettaja ja opetti häntä kolmanteen luokkaan asti. Tästä opettajasta Mirjami tykkäsi paljon, kyseinen opettaja vaikutti myöhemmin myös siihen, että Mirjami halusi itsekin opettajaksi. Opettaja pysyi Mirjamin elämässä mukana hyvin kauan, Kaarina osallistui esimerkiksi Mirjamin lapsen ylioppilasjuhliin. Kaarina Pajulalle kertyi opettajavuosia Alahellassa kaiken kaikkiaan 34 vuotta. Mirjami muistaa Kaarinasta iloisen hymyn sekä sen, että opettaja oli hyvin lempeä eikä koskaan suuttunut.

Alakansakoulun oppilaat yhteiskuvassa opettaja Kaarinan Pajulan kanssa noin vuonna 1950 (Mirjamin kotialbumi)

Välituntialueena oli koko kodin pihapiiri, mutta puutarha oli aidattu, joten siellä ei leikitty. Pihalla oli leikkimökki, jossa Mirjami ja muut tytöt leikkivät paljon välitunneilla. Ulkona leikittiin myös kymmentä tikkua laudalla, puk-sotaa sekä monenlaisia pallopelejä. Mirjami kertoi, ettei aitan sisälle menty leikkimään, mutta muuten mitään kiellettyä aluetta ei ollut. Puulato oli kuitenkin avoin ja sinne he menivät usein piiloon piiloleikin aikana. Muistikuvia Mirjamilla ei ole siitä, kuinka pitkä välitunti oli, mutta silti se tuntui aina siltä, että opettaja keskeytti kellon äänellä välitunnin aivan liian

aikaisin juuri hyvän leikin aikana. Kun kello soi, niin sitten Mirjami ja muut lapset juoksivat riveihin, niin kuin siihen aikaan oli tapana.

Tytöt kielletyllä välituntialueella puutarhan puolella vuonna 1950. Kuva: Mirjamin kotialbumi.

Yleinen näky välitunnin loputtua, v.1951
Kuva: Mirjamin kotialbumi.

Ruokaa ei heidän koulullaan tehty, joten yläkansakoulun oppilaat toivat ruoan sangossa ja kulhot sekä lusikat pärekorissa Mirjamin koululle. Ruoka kuljetettiin naapurin lehmihään, puutarhan sekä pihan läpi alakansakoululle. Jokaisella oppilaalla oli kouluruoan lisäksi mukana kotoa oma lasinen maitopullo sekä eväsleipä. Yleensä ruokana oli jotakin keittoa. Kun ruoka oli syöty, niin valitut ruokajärjestäjät veivät likaiset astiat ja ruokasangon takaisin yläkansakoulun keittiöön.

Oppilaat ruokailemassa pulpettiensa äärellä, v. 1952.
Kuva: Mirjamin kotialbumi.

Mirjami muistelee, ettei pitänyt hernekeitosta ensimmäisillä luokilla, joten jos sitä tuotiin sangoissa alakansakoulun pihaan, niin Mirjami kävi nopeasti kotona syömässä. Siitä hän sai kuulla olevansa opettajan lellikki, mutta siitä hän ei välittänyt yhtään. Mirjami kertoi, että ikävintä oli ruoan yhteydessä kalanmaksäöljyn ottaminen. Kaikilla oli oma lusikka, jonka keittäjä kaatoi täyteen keltaista haisevaa kalanmaksäöljyä. Mirjamin sekä muiden oppilaiden mielestä se oli hirveän pahaa.

Eräs syistä, että alakansakoulu jouduttiin pitämään vuokratiloissa, oli suuri määrä evakkoja sekä inkeriläisiä lapsia, jotka tulivat kylään siihen aikaan. Mirjamin perheeseen sijoitettiin 10-vuotias inkeriläislapsi Olga. Hänen kaksi siskoaan tulivat samaan kylään. Mirjamin sisko muistaa, kuinka Olga heidän pihaansa ensimmäisen kerran tullessaan näytti hyvin pyöreältä pikkutyöltä, mutta sitten selvisi, että Olgalla oli vain kaikki vaatteet päällä mitä hän ikinä omisti. Myöhemmin tuli määräys, että inkeriläiset täytyy palauttaa Inkeriin. Mirjami muistelee, kuinka paljon he pelkäsivät, että myös Olga viedään pois. Olgan sisko pakeni Ruotsiin, mutta muut jäivät Suomeen.

Mirjami suunnitteli muiden lasten kanssa, että he piilottaisivat Olgan tuvan perunakellariin, jos hänet tultaisiin hakemaan. Jostain syystä kuitenkin Lapuan nimismies ei onneksi koskaan pannut täytäntöön määräystä inkeriläisten lasten palauttamisesta. Olga kävi heidän perheessään koulunsa loppuun ja sieltä lähti sitten maailmalle.

Mirjami muistelee harmissaan erästä alakansakoulun tapahtumaa, kun he eivät luokkakavereiden kanssa ymmärtäneet, että kiusasivat erästä oppilasta. Ketään aikuisia ei ollut paikalla, kun lapset odottivat varhain aamulla koulun alkamista pihalla ja silloin yleensä kiusaamista sekä ulkopuolelle jättämistä tapahtui erästä oppilasta kohtaan. Jälkeen päin ajateltuna Mirjami olisi toivonut, että joku olisi ollut paikalla ja puuttunut kiusaamiseen tai edes kertonut lapsille selkeästi sen, ettei muita saa kiusata. Kiusaaminen tuli lopulta päätökseen, kun kiusatun oppilaan isä tuli koululle puhumaan asiasta.

Toukokuun lopussa alkoi kesäloma, ja se jatkui syyskuun ensimmäiseen päivään saakka. Kesällä yleensä autettiin paljon perhettä erilaisissa maatalan töissä, esimerkiksi istutettiin perunaa ja sokerijuurikasta, hikoiltiin heinätöiden parissa sekä käytiin käsin lypsämässä lehmät laitumella. Nämä olivat sen ajan normaaleja kotitöitä, jossa lapset olivat usein auttamassa. Myös kaikilla oppilailta asuinpaikasta riippumatta oli samaan aikaan hiihtoloma sekä joululoma. Heillä oli myös viikon kestävä perunannostoloma, mitä nykyisin kutsutaan syyslomaksi. Tällä lomalla lapset yleensä auttoivat vanhempia maanviljelystöissään. Lapset olivat koulussa maanantaista lauantaihin, ja ainoa vapaapäivä viikossa oli sunnuntai sekä keran kuukaudessa myös maanantai.

Kuvassa Mirjamin perhe tekemässä tiiliä pihan navettaan vuonna 1952. Kuva: Mirjamin kotialbumi.

Mirjamin koko kouluajan arkeen kuuluivat aamunavaukset, jossa jokainen oppilas seisoi ryhdikkäästi suorassa linjassa oman pulpettinsa vieressä ja yhdessä veisattiin virsi. Aamuhartauden jälkeen opettaja tarkisti oppilaiden kämmenet ja kynnet, että olivatko ne puhtaat. Erilaiset juhlat olivat hyvin tärkeitä koko koululle, ja niiden suunnitteluun käytettiin paljon aikaa. Niin opettajat, oppilaat sekä heidän vanhempansa odottivat juhlia kuin kuuta nousevaa. Kouluilla järjestettiin yleensä joulujuhla, kevätjuhla. Lisäksi hyvin tärkeä ja odotettu äitienpäiväjuhla. Juhlissa esitettiin yleensä kauan harjoiteltuja näytelmiä, lausuntaa, lauluja sekä joulujuhlassa ja kevätjuhlassa oli nähtävillä hienoja itsetehtyjä asuja kreppipaperista. Joulujuhlassa leikittiin tonttuleikkejä ja

joulupukki vieraili juhlasalissa. Joulupukki toi kaikille lapsille lahjaksi kunnalta paperipussit, joissa oli sisällä omena ja piparkakku.

Kouluun pukeutumisesta Mirjami kertoi, että joka aamu piti olla puhdas esiliina silitettynä kaikilla tytöillä ja pojat tulivat tavallisilla arkihousuillaan kouluun. Muuta pukukoodia ei koulussa ollut. Talvella jokaisella oli talvikenkien sijasta aina monot jalassa ja niitä pidettiin joka päivä siihen asti, kun lumi sulii. Vaatetuksessa näkyi vielä sota, ja monilla lapsilla oli toisten vanhempien sisarusten vaatteita käytössä. Mirjami muistelee, ettei ketään kuitenkaan kiusattu tai huomauteltu mistään vaatteista. Silloin oli sitä päällä mitä kotoa sattui löytymään. Uskonto vaikutti paljon pukeutumiseen ja kasvatukseen sen ajan yhteiskunnassa. Esimerkiksi körttiläiset eivät saaneet pitää punaista, joten Mirjami ei lapsena omistanut mitään punaista vaatetta ja hiusten piti olla letitettynä. Lasten kasvatukseen vaikutti paljon uskonto, mutta Mirjamin vanhemmat eivät kuitenkaan olleet ahdasmielisiä.

Tyypillistä koululaisten pukeutumista 1950-luvulla. Kuvassa menossa liikuntatunti ulkona (Mirjamin kotialbumi).

Vuonna 1951 kunnanvaltuustossa tehtiin ehdotus lisätiloista. Ehdotus tuotti tulosta ja koulun vinttitaloihin rakennettiin 1.–3. luokkahuone luokille, johon jo kuusi vuotta vuokratiloissa ollut alakoulu pääsi siirtymään. Kolmannen luokan keväällä kauan odotettu hetki kävi toteen, kun Mirjami sekä muut koulun oppilaat pääsivät muuttamaan yläkansakouluun. Mirjami muistaa, kuinka jännittävää ja hienoa aikaa muutto uuteen kouluun oli. Yläkansakoululla luokan seinillä roikkui uusia mahtavia kuvatauluja, joita oppilaat usein ihastelivat silmät pyöreinä. Ensimmäinen koulu oli hyvin outo, koska se oli niin tuttu, mutta kokonaisuudessaan Mirjamille on jäänyt iloiset ja positiiviset muistikuvat alakansakouluajoista.

Alahellan yläkansakoulu, jonne alakansakoulu siirtyi vuonna 1951 (Mirjamin kotialbumi).

Neljännellä luokalla oli pääsykoe keskikouluun, jossa Mirjamin vanhemmat siskot jo opiskelivat. Mirjami oli pienenä hyvin arka lapsi, ja jännitys keskikoulun pääsykokeisiin menemisestä oli suuri. Pääsykoe alkoi matematiikan kokeella, ja opettaja kirjoitti liitutaululle erilaisia tehtäviä, jotka täytyi ratkaista omaan paperiin. Pääsykokeen miesopettaja oli ollut sodassa, jossa toinen puoli hänen kasvoistaan oli haavoittunut pahasti, mikä näytti hieman pelottavalta pienen lapsen silmään. Yhtäkkiä äkkipikainen opettaja kääntyi taululta luokkaan päin ja paiskasi kuivan taulusienen luokan lattialle ja huusi, ”Menkää kastelemaan sieni!”. Tätä tilannetta Mirjami pelästyi kauheasti ja lähti itkuisena pois pääsykokeesta. Asiasta keskusteltiin kotona perheen kanssa ja tultiin yhteiseen päätökseen siitä, ettei Mirjamin tarvitse mennä keskikouluun, jos hän ei niin halua. Yläkansakoulussa Mirjami jatkoi neljännen, viidennen sekä kuudennen luokan.

Talvella usein heti koulun jälkeen käytiin kotona nopeasti syömässä ja sitten lähdettiin hiihtämään kavereiden kanssa Hellanmaan mäille. Eikä tytöillä ollut hiihtohousuja, vaan tytöt hiihtivät pakkasessa hameissa villasukkien sekä villahousujen kera. Vasta keskikoulussa tytöillä alkoi olemaan housuja, hiihtohousuja. Talvella hiihdettiin vapaa-ajalla ja kesällä pelattiin pesäpalloa, milloin missäkin. Myös 4h-neuvoja piti kerhoa koulun oppilaille koulun jälkeen. Jokaisen kotona oli oma kasvimaata, jota neuvoja kävi tarkistamassa ja ohjeisti lapsia hoitamaan ja istuttamaan esimerkiksi porkkanoita sekä erilaisia juurikasveja.

Tuttu näky kevättalvisin kyläteiden varsilla. Tukkikasat olivat nuorison suosittuja kohtaamispaikkoja. Niiden päällä oli mukava paistatella päivää ja nuuhkia väkevää pihkan tuoksua. Kuva vuodelta 1951. Kuva: Mirjamin kotialbumi.

Oman koulun sisällä sekä muiden koulujen välillä järjestettiin usein erilaisia kilpailuja, esimerkiksi hiihtokilpailuja, henkisiä kilpailuja sekä joka vuosi järjestettävät koko pitäjän raittiuskilpajoitukset. Muuten vapaa-ajalla Mirjami tykkäsi lukea paljon. Koulussa oli koulukirjasto ja sieltä Mirjami lainasi usein kirjoja luettavaksi. Joulun paras lahja oli uusi kirja, jota pääsi heti lukemaan. Vanhemmat siskot usein huomauttivat Mirjamille heinätoihin lähdeittäessä, ettei vaan näytä isälle ottaneensa heinäpellolle kirjaa mukaan, mistä isä varmasti suuttuisi. Mutta kun pelolla alkoi satamaan, niin Mirjami kapusi latoon sateensuojaan tuoksuvan heinän keskelle lukemaan kirjaa, jonka äärellä oli hyvä odottaa sateen loppumista.

Mirjamin ollessa viidennellä luokalla vuoden 1954 syksyllä yläluokkien opettajaksi tuli kylän oma poika Toivo Tienhaara. Nuori miesopettaja oli työn ja toiminnan mies, ja moni oppilas piti uudesta opettajastaan. Tienhaara järjesti erilaisia kilpailuja ja leikkejä kylän lapsille, joihin hän osallistui myös itse aina innokkaasti. Hänen ideastaan koulun viereen entiselle viljelysmaalle tehtiin palloilukenttä, joka keräsi paljon suosiota oppilaiden keskuudessa. Yhtenä talvena Mirjami innostui pitämään tyttökerhoa hyvän ystävänsä kanssa Tienhaaran ehdotuksesta. Kerhossa harjoiteltiin jotakin näytelmää, mikä esitettiin myöhemmin yleisölle. Toivo Tienhaara oli opettaja, joka rohkaisi Mirjamia sekä hänen luokkatovereitaan pyrkimään keskikouluun. Hän kertoi Ylihärman nelivuotisesta keskikoulusta, jossa pääsee suoraan toiselle luokalle. Tästä koulusta he kiinnostuivat ja rohkaistuivat menemään pääsykokeisiin, joista lopulta Mirjami sekä hänen toinen luokkatoverinsa pääsivät läpi.

Alahellan koulun oppilaat ja opettajat 1956. Kuvassa vasemmalla opettaja Toivo Tienhaara ja oikealla opettaja Kaarina Pajula. Kuva: Mirjamin kotialbumi.

Mirjami oli 14-vuotias, kun hän aloitti keskikoulun. Aktiviteetit muuttuivat pihalla leikkimisestä yhteistalolla hengämisestä kavereiden kanssa. Keskikoulussa oli usein myös hienoja illanviettoja isossa salissa, jossa marssittiin parimarssia musiikin tahdissa. Luokkahenki Mirjamin luokassa oli hyvä ja kaikki otettiin huomioon. Luokan kesken he kävivät retkillä ja tilasivat kaikille omat luokkasormukset. Varsinkin keskikoulussa Mirjami luki paljon, koska pitkän koulumatkan takia hän asui talvet äitinsä siskon perheen luona, jossa ei ollut muutakaan tekemistä kuin opiskella. Oppilaana Mirjami oli hyvin innokas oppimaan ja teki läksynsä tunnollisesti. Vain kerran hän auttoi luokkakavereitaan kertotaulun luntaamisessa kolmannella luokalla, mistä he jäivät lopulta kiinni. Se kerta jäi ensimmäiseksi ja viimeiseksi.

Mirjamin perheen asenne kouluun oli hyvin koulumyönteinen ja vanhemmat kannustivat lapsiaan opiskelemaan ja seuraamaan unelmiaan. Mirjamin vanhemmat halusivat kouluttaa tyttäret hyvin, koska heidän veljensä peri tilan myöhemmin. Tyttöjen kouluttaminen niinkin pitkälle oli siihen aikaan hyvin harvinaista. Mirjamin isällä ja äidillä oli sydämen sivistystä. He kunnioittivat ja olivat tasa-arvoisia kaikkia ihmisiä kohtaan, mikä näkyi esimerkiksi siinä, kun he ottivat siipiensä suojaan orvon inkeriläislapsen.

Aluksi Mirjamilla oli ideana opiskella lastentarhanopettajaksi, mutta vanhemmaksi tultuaan häntä alkoi kiinnostamaan opettajan ammatti. Lapsesta asti hän tykkäsi leikkiä pienten lasten kanssa ja tulee edelleen toimeen lasten kanssa ihailtavan hyvin. Mirjamin korkein koulutus on seminaarin pohjalta kansakoulunopettaja. Hän oli työtään rakastava opettaja, joka osasi pitää lapset hyppysissään taitavasti ja jota oppilaat rakastivat opettajana. Oppilaiden vanhemmilta hän kuuli olevansa opettajana tiukka, mutta oikeudenmukainen. Mirjami opetti yhteensä 36 vuotta Lapuan ja Ylihärmän kouluissa.

Koulumuistot: Mirjam Jussila

Haastattelu: Iida Tolvanen

Haastattelu tehty joulukuussa 2020.

Tekstin julkaisutiedot: Iida Tolvanen 2021 Koulutie kansakoulunopettajaksi. Kasvatuksen historian ENSYklopedia. Helsinki: Suomen kasvatuksen ja koulutuksen historian seura. URL https://www.kasvhistseura.fi/sites/kasvhistseura.fi/files/Koulutie%20kansakoulunopettajaksi%2C%20Mirjam%20Jussilan%20koulumuistoja%201940-%20ja%201950-luvuilta_0.pdf